

92

ÍRÓK VALLOMÁSAI

Zilahy Lajos

A Nemzeti Színház egyik öltözőjében találkoztunk. Az ország első színpadán most próbálják új vigjátékát a színészek és a mosolyogva, nyugodtan ül velem szemben. Egészen fiatal ember még Zilahy Lajos, akit kivételes tehetsége és a sors különös kedvezése nem egészen egy esztendő alatt immár másodszor juttat szóhoz a Nemzeti Színház színpadán s aki ugyanez alatt az idő alatt aratta egyik legszebb sikerét a Belvárosi Színházban is és az utolsó hetekben kiadott új novelláskötetével szilárdította meg kritikusaiban azt a különös jó véleményét, melyet korábbi írásaival bennük keltett. Ezeket mondja:

— Megmondom, hogy mit szeretnék legjobban és ebben az egy kívánságomban benne lesz az egész életförténetem. Tantiémekből, írói díjakból annyi pénzt szeretnék gyűjteni, hogy visszavásárolhassam a szülői házunkat Nagyszalontán. Nincs ebben semmi szentimentalizmus, de pesti ember sohasem tudja megérteni, mit jelent egy vidéki, verandás régi ház, amelyben apák és nagyapák laktak. Pár héttel ezelőtt lent jártam Nagyszalontán, amely most már Románia és benyitottam a régi ház udvarába, amelynek emléke írói foglalkozásom kiapadhatatlan forrása.

— Az apám egyszerű, régifajta tekintetes úr volt, aki híres pinagyűjteményével és kitűnő vadászutyaival barátai körében igen nagy tekintélyt szerzett magának. Melynek folytan halála után régi házunkat újra ültették. Aldom is érte a nevet, mert különben most aljegyző lennék a váradi megyeházán.

Tízennégy esztendőskoromban igen nagy szegénységbe kerültem és később, az érettségi után az volt a megélhetési alapom, hogy szépen tudtam írni. Írnoki állást kaptam egy ügyvédi irodában.

Szerző:

Cím: Írók vallomásai
Zilahy Lajos

Forrás:

Magyarország

Bp

(Hely)

1924. 3. 16.

(Idő)

(Köt. v. füz.)

(Oldal)

Személy

Helyszám

— Huszonkétéves koromig parasztlak között éltem. Az apám közjegyző volt és az udvarunk mindig tartálkolt a bihari falvak embereitől, akik mint örökhagyók vagy örökösök várakoztak, míg rájuk került a sor. Néha napokig vártak, leterített szőnyegre ott aludtak az udvarunkon, mert az apám körvadászaton volt, ami tudvalevőleg a legszebb dolog a világon. És később, mikor mint jogászyerek az ügyvédi irodában dolgoztam, ott is reggeltől estig tanyai emberek ügyes-bajos dolgait intéztem. De különben is Szalonta, a hajdúváros, tele volt a paraszt-élet ragyogásával. Zengő lakodalmakkal, keresztelekkel, disznótörökkel, névnapokkal, betlehem-járással, meséssel, babonákkal, népköltészettel és mindenek fölött az Arany János közzel emlékeivel.

Életem két legmélyebb benyomása: a parasztság és a kiskisbéri élet.

És van még valami, amit benne érzek az életemben: a református templom. Az úkapám szegény református papok voltak, magam is a szigeti református kollégiumban nevelkedtem és

a tiszamenti falvak kis templomaiban sokszor prédikáltam a szószékekről, mint légatus.

Kölesönként térdig érő ferencjózsef kabátban.

Írói pályámra két ember volt döntő befolyással: Beöthy Zsolt és Hevesi Sándor.

Beöthy Zsolt tett hivatalosan íróvá és Hevesi Sándor nyitotta meg előttem a színpadot.

Írói hajlandóságom már diákkoromban kiűtközött belőlem — a szigeti kollégiumnak szellős irodalmi levegője volt — és

tízennégy éves koromban már megjelentek első verseim A Hét-ben.

De aztán, hogy jogász lettem, öt esztendőig nem csináltam semmit, csak biliárdoztam. Ez az öt esztendő nagyon hiányzik az életemből.

tendő nagyon hiányzik az életemből.

— A háború kitörésekor a komáromi várba vonultam be a vadászokhoz. Újra frogatni kezdtem és

háborús verseim a Komáromi Ujságban jelentek meg.

Pesti ujságokra akkor még gondolni sem mertem.

Annál nagyobb volt a meglepetésem, mikor egyszer azt olvastam az Ujság-ban, hogy

Beöthy Zsolt nagy előadást tartott a háborús költészetéről, amelyben két névre hívta fel a figyelmet: a Gyóni Gézára és az engemre.

Pár nap múlva a komáromi szerkesztő felkéréselt a kaszárnyában és előhozta Beöthy Zsolt ázenetét, hogy

Beöthy beszélni akar velem.

Beöthy Zsolt csodálatos, lobbanékony rajongója volt az irodalomnak, elkérte az összes verseimet és mikor pár hét múlva az orosz harcstéren súlyosan megsebesültem, — mintha én valahogyan az övé lettem volna —

levelet írt Tiszta Istvánnak, hogy gondoskodjon kórházi elhelyezésemről.

Első könyvem Beöthy Zsolt előszavával jelent meg és haláláig figyelemmel kísérte minden kiadásomat.

— A színdarabot kis parasztdarabokkal kezdtem, amelyekben nagy gyönyörűséggel írtam a szerepeket egymásután Rózsahegy Kálmánnal. De

a nagy színpadokra sehoggy sem tudtam feljutni.

Hat év alatt hat darabot írtam:

Hiába döngeltem a kapukat.

Végre tavaly Hevesi Sándor a Hazaféró Hírekkel színrehozott a Nemzeti Színházban. Ugyanez a múlt év őszén került bemutatásra a Belvárosi Színházban A jégesap című bohózatom és most a Nemzeti Színházban már az utolsó próbái folynak a Sötét nap című vigjátékunknak.

— Ittam azokivül két regényt és egy kötet novellát. Első regényem, a *Hallós torony*; a szerelmem és az ifjúság mohó zsúfolása, a Szépirodalom szerelme pedig a családi múlt elhalványult emlékeiből készült. Az erdősodrágú színműveimben különösen évek novelláit grüjtöttem és válogattam össze.

Már két esztendő óta hordom magamban új nagy regényemnek, a két fogoly-nak témáját, amelyben a kádfogoly-problémát akarom megírni egy férfi és egy nő sorcán keresztül.

— Minél jobban foglalkozom a magyar nyelvvel, annál jobban látom és érzem, hogy mennyi ismeretlen hangja, színe, fénye, erepsége van még ennek a nyelvnek. Milyen bőséges, kesz hangzáró, mely bőségsége és vas ereje. És nekem az az ördöme, hogy az új magyar irodalom nem fordít annyi gondot a nyelvre, mint amennyit ez a nyelv megérdemel.

Pedig a nyelv csak úgy tarthatja meg erejét, színe és íze, ha minden élő szavát állandóan napfényre rakja az irodalom, sőt régi kifejezésekkel keveri, ahogy az újborn is feltöltik mindig öborrel.

— En a magyar irodalom legnagyobb feladatait a magyar témákban érzem.

Ezzel nem azt akarom mondani, hogy csak ebben a témakörben lehet mozogni, de ha Petőfi és Csokonai világhírű tudott lenni a maga legnagyobb vagy legoroszosabb hangjával,

nem tartom lehetetlenségnek az előreszálló magyar irodalomnak ebben az irányban való betöltését.

A baj csak ott van, hogy igen sokan — különösen a mostani időben — a magyar témákat összehasonlítják az aktualitással, vagy ami még rosszabb,

a pártpolitikai témákkal és a kritika egy része is babért sárgát számukra, mert magyarkok, holott a legfontosabb dolog hiányzik belőlük. Ami örök és emberi.

Az utóbbi esztendőek elszomorító példákkal szolgálták:

kitűnő magyar írókat agyoncsapják azért — mondjuk ki nyíltan: politikából — és csapóirakból áldottánsokat az égis emélték agyoncsapnak politikából. Pedig mentse meg Uram Isten az irodalmat mindenkor a politikától!

— A mai írónak két iskolája van. Az újság és a kis színpad. Ha az újságra gondolok,

az újságírásnak azt a részét értem, amely, sajnos, az utóbbi időben pusztulóban van.

Az igazi riportra. A legtitesebb és legkomolyabb irodalmi feladatot látom példának egy nagy tüzeset, vagy vasuti katasztrófa leírásában. Mindehez rengeteg fantázia szükséges, anélkül, hogy az újságíró egy pillanatig is eltérjen a valóságtól.

Az újság mindenféle vonatkozásában alkalmas arra, hogy az író kipróbálhassa vagy megmutathassa rajta a hangját és azoknak, akik azt mondják, hogy az újságírók asztal robotja megöli az írókat, csak annyiban van igazságuk, amennyiben az író valóban robotol és nem neki való munkát végez.

A világháború, majd később a forradalmak alatt

a legszebb és legnemesebb újságírói feladatokhoz jutottam. Igaz:

akkor minden újságíró öntudatlanul is érezte, hogy a történelmet írta.

En mint újságíró megírtam például a gorticei átörés egyik monumentális és az egész láthatárt betöltő pillanatát, vagy az októberi forradalom éjszakaiját, amikor Tisza Istvánnak titokban koporsót vittünk. Az újságok ma papírhámmal és ezer más akadállyal küzdenek és

nagy hár, hogy az ilyen történelmi riportok mindig ritkábban és kisebb terjedelemben jelenjenek.

— A kis színpadnál elsősorban azokra az írókra gondolok, akiknek fiókjában már kész van az első darab. Igen sok színmű került kezembe az utóbbi időben, nagyon tehetséges és jónévrű írók darabjai, amelyeket szilárdan átfogott a drámai elgondolás, de amelyekben elkeseredő színpadi fogyatékoságok voltak. Ennek oka egyszerűen az, hogy

ezek az írók sohasem hallották vissza írásukat a színpadról.

Emlékszem, mikor az első egyfelvonásos darabom színrekerült, kiszáradtam a nézőtérrel és tiedtem azt kérdeztem: mi ez! Mert a színpad olyan, mint egy fantasztikus, óriás hangszór: megannyi rajta az ember egy billentyűt és egészen más oldalra jön ki a hang, mint ahonnan várta. És egészen más hang. Mondatok, amikről azt hiszi az író, hogy betöltik az egész színpadot, nem hallatnak tovább a színpadon, akárhogy kiáltja a színész, viszont egy néma lélekzetvétel néha trócsány erővel felhallatszik a hangokig is. A színpad olyan titokzatos valami, hogy a legbiztosabb kézi színpadi írók számára is tartogat meglepetéseket. A mai kor és az irodalom mai világkonjunktúrája

várja és sürgeti az új magyar drámát.

az új drámaírók féjdalmasan hordják magukat témáikat és nekem az az érzésem, hogy

az új írók nemcsak a társulatnak nem a teletér, hanem csak bizonyos tekintetben a nemzetiségű tudás hiányzik.

En bevallom, igen nagy kálvária tartozom a színpadnak, amelyeken igen sok dolgot ismét megírtam, megírtam és főleg elírta. Viszont ha meglep a Kamrászínház, új és igazi tér nyílik az új magyar dráma számára ebben a tekintetben is.

— A Sötét napról, amelyet most próbálnak itt a Nemzeti Színházban, csak annyit mondhatok, hogy nagyon tárgyilagos történet. Tavaly nyáron Párisban kezdtem írni, ott gondoltam el az egészet egy kis hotel magányos szobájában. Mert úgy van az.

ha az ember a Tullerian kertjében szüli, jótudom estebe jut és jobban jut a magyar falu.

El kell menni Párisba, hogy az ember a szíve gyökeiről megérezze a magyar sorsot. Idehaza az erdőből nem látjuk az erdőt.

— Most, ahogy itt ülsz délelőttönként és ügyrelem a próbákat, mindig szeretnék egyet-mást feljegyezni magamnak és

szeretnék egyszer egy könyvet írni a színészi munkáról.

Mert hallatlanul érdekesnek látom, amint olyan nagy színészek, mint Petkes Imre, Bajor Gizi, Rósalégyi Kalmár, Kőrösi József vagy Kiss Ferenc óvatosan kezdik rájuk és lelegzőtűtől visszajöttük formájuk az anyagot. Ahogy keresik a hangokat és ahogy ők az élőlények, fokozatosan és rajzúra külön élőlényekké változnak, napról-napra elevenebbek és lassanként sugárzó életet öntenek az írói elképzelésbe, amely a papíron mégis csak — életlen.